

Álruhás irodalom

Bori Imre

Az irodalom, amióta az írók számon tartják őseiket, álruhát is viselt egy-egy korban. Már a római irodalom szeretett görög mezben tetszelegni, a középkor óta pedig rendszeresen olyan korszakokra bukkanunk az irodalom történetében, amelyek előszeretettel hordtak parókat, megvetve a természet adta fejdísz. Shakespeare nem egy színművében az angol hősök római tógájában lépnek színre, a franciák pedig Racine-től máig az álruhák, parókák és egyéb kellékek nagy tárát készítették elő. Ezek a korok szándékosan, akarva igyekeztek hasonlítani az előző korok egy-egy szakaszához szellemben és témáik megválasztásában egyaránt. A romantika így fedezte fel a középkort, és a tisztességes múlt századi polgárházak és olvasmányok fegyvercsörgésétől zajosak, várkapuk csikorognak, páncélos vitézek párbajoznak, toronyba zárt várkisasszonyok sóhajtoznak az ismeretlen lovag után. Máskor a férfias rómaiság válik divattá: Napóleon Cézárt játszik, a felkelő polgárfiúk, lelkes királygyilkosok egy Brutus vagy Cassius lelkével sétálnak a vásárcsarnokokban és kötik üzleteiket egészen prózai, múlt századbeli polgármódra. A századvég pedig

felfedezi, hogy a múlt irodalmaiban van egy sor örök téma, amelyet meg lehet újra és újra írni, anélkül, hogy véteni kellene az eredetiség magántulajdonként értelmezett polgári szentsége ellen. Századunk ezt kapta örökségül, s az írók szívesen kamatoztatják ezt az örökséget. Az írások címükben hivalkodnak, és hirdetik az író szándékait. A svájci Godfried Keller a múlt században így írta meg a világirodalom egyik legszebb elbeszéléseként a Falusi Rómeó és Júlia történetét, századunkban O'Neill az Amerikai Elektrát, a franciák az Antigonét, nálunk a horvát Matković és a fiatal szerb író Jovan Hristić így nyúlt a görög mitológia és irodalom témáihoz. És így írta meg Radomir Konstantinović is az Izlazak című, NIN-díjas regényét a bibliai Judást téve meg hősének.

Kortünet tehát ismét az álruhás irodalom. Ami Konstantinović könyvét külön érdekessé teszi, az a bibliai motívumok felbukkanása, mert a legtöbb író nem innen, hanem a görög-római mitológiából és irodalomból szokott meríteni. Az Antigoné, Ódipusz vagy Elektra örök emberi helyzeteket testesítenek meg, korunk is kitermelt nem

egy Antigonét, mint ahogy Balzac is találkozott a múlt században a polgár Lear királlyal a Goriot apó című regényében. Konstantinovič a bibliához nyúlt, akárcsak Thomas Mann a József-ről szóló tetralógiájában.

En a magam részéről nem szeretem az álruhás irodalmat, és meg vagyok győződve, hogy az árulás lélektana nem a Júdás történetében rejtőzik, és hogy az álruha alól mindig kilátszik a lóláb s legjobb esetben a mesterkéeltség, az cróltetettségek, a modernizálásnak az a kényszere, amely nyomán az írónak el kell szólnia magát. Konstantinovič is így járt, és valahogy nehéz elfogadni éppen ezt a Konstantinovič-művet díjazott regényként, mert nem a legjobb, csak a legfurcsább regénye volt a múlt év jugoszláv irodalmának.

Konstantinovič Júdása egy hatalmas, több mint háromszáz oldalas monológban kiáltja az árulás éjszakáján a világba lelkének sötétségét, kényszerképzeteket, önmaga és tette igazolását, abból indulva ki, hogy ő nem tehetett mást, neki így kellett cselekednie, neki Júdásnak kellett lennie, hogy a jóslatok szava beteljesedjék. Az eleve elrendeltségnek ez a filozófiája az, amely

a regény álruhájába beteg eszmeiséget lop, és amely a regényt, ellentétben Konstantinovič előbbi alkotásaitól, az olvasó szemében közömbösíti, érdektelenné teszi. A regény hőse csapdába esett, és fejvesztesen kapkod bizonyítékai után, és mindig csak önmagába ütközik. Ez a júdási vitustánc, amit az író szemünk előtt produkál, nem tud megadni bennünket, és végigvergődve a monológok során, közömbösséggel, de az olvasás befejezése felett támadt öröm érzésével csukjuk be a könyv fedelét.

Konstantinovič nagy kísérletező, akinek minden alkotása valami újnak a kipróbálását jelenti. Ahány regénye született eddig, mind témában, mind az ábrázolás módjában más-más volt. Ebben a regényében a kísérlet csődöt mondott. Zsákutca ez a műve, amelynek csak egy kijárata van, az író háta mögött, előre pedig nem lehet jutni benne. Hátat kell neki fordítani. Konstantinovič először próbálta fel az álruhát, s valószínűleg maga is meggyőződött róla, hogy nem áll jól neki, hiszen témája lehetőségeit nem aknázza ki, stílusa pedig már-már a stílusalanság határain jár.

